

Sammenheng og samhandling mellom skole og SFO

Denne artikkelen inngår i emnet "Identifiserte kvalitetsfaktorer".

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 26.10.2015

Føringene i sentrale styringsdokumenter, funn fra evalueringer og kommunenes egne erfaringer med kvalitetsutviklingsarbeid viser at sammenheng og samhandling mellom skole og SFO oppfattes som en viktig faktor for kvalitet i SFO. Dette kan bidra til et helhetlig perspektiv på barnas oppvekst og utvikling. «Helheten» kan ligge i utvikling av felles mål, planer, regler og samordning av aktiviteter slik at skole- og SFO-dagen ses i sammenheng; i utnyttelse av personalressursene på tvers av skole og SFO; og i å etablere en opplevelse av helhet i skole- og SFO-dagen for barn og foreldre. Erfaringene fra deltakerskolene i Helhetlig skoledag og andre skoler viser at det er ulike måter og lokale løsninger for hvordan skolene kan styrke samarbeidet mellom skole og SFO.

Ledelsesforankring, mål og oppfølging

Kvalitetsutvikling som endringsarbeid

Kvalitetsutvikling kan ses som endringsarbeid. Endringsarbeid kan være krevende fordi det innebærer at vi forandrer rutinene våre, hvordan vi jobber og måten vi samarbeider på. I endringsprosesser er det viktig med støtte og oppfølging fra ledelsen for å sette mål, holde motivasjonen oppe og se resultatene av den innsatsen man gjør. Et viktig utgangspunkt for å lykkes med kvalitetsutvikling i SFO, er å ha et gjennomgående fokus på kvalitet fra lederhold i organiseringen, planleggingen og oppfølgingen av skolefritidsordningen. Mange kommuner jobber systematisk og planmessig med å forbedre kvaliteten i SFO. Gjennom å sette kvalitet på dagsorden kan ledelsen bidra til å tydeliggjøre forventningene til de ansatte, foreldre og barna. Flere kommuner har etablert et vurderingssystem for kvalitet i SFO, med utgangspunkt i resultater fra brukerundersøkelser, rapportering, intern evaluering og lignende.

God forankring i ledelsen og organisasjonen som helhet

Erfaringene fra Helhetlig skoledag og andre skoler og skolefritidsordninger som har arbeidet med kvalitet i SFO, tilsier at god ledelsesforankring og involvering er en nøkkel for å lykkes. Forankring er viktig både hos SFO-ledelsen, skoleledelsen og skole-/SFO-eier. De ansatte blir mer motivert for endringsarbeid gjennom at ledelsen stiller krav til kvalitetsutvikling, gir retning og klare mål for utviklingsarbeidet og følger opp resultatene. Det er viktig at ledelsen «ser» SFO og de SFO-ansatte. Flere skoler oppgir at det er en fordel å utarbeide felles mål for skole og SFO og jobbe med å forankre disse målene både hos lærere og SFO-ansatte. Felles mål kan gi personalet en felles plattform for samarbeid og oppfølging av elevene, og dermed bidra til en opplevelse av helhet og sammenheng i skole- og SFO-dagen for barn og foreldre.

Mange skoler og skolefritidsordninger som har jobbet med kvalitetsutvikling i SFO, er opptatt av felles organisering og planlegging for skole og SFO for å sikre forutsigbarhet for barn og foreldre. Flere kommuner som har utarbeidet en form for rammeplan for SFO, legger føringer for felles ledelse og organisering samt tid til felles planlegging og samarbeid. Opplæringsloven sier at når skolefritidsordningen er knyttet til skoler, skal rektor til vanlig være administrativ og faglig leder, med mindre departementet gjør unntak fra kravet. Eksempler på felles organisering og planlegging kan være at SFO-leder inngår i skolens ledergruppe, at SFO og skolen har felles virksomhetsplaner eller at SFO inngår som en del av skolens virksomhetsplan, og at skolen og SFO har felles lokaler for barna og personalet. God informasjonsflyt og dialog mellom partene er en forutsetning for godt samarbeid.

Felles organisering og planlegging

Tid til planlegging og samarbeid

Evalueringen av Helhetlig skoledag viser at et av prosjektets gjennomgående resultater, er at tilbudet i SFO er mer strukturert og organisert enn før forsøket startet opp. Erfaringene fra Helhetlig skoledag viser at tid til særskilt planlegging for SFO oppleves som en faktor som bidrar til økt kvalitet på tilbudet. Flere skoler har også satt av tid til planlegging mellom skole og SFO i fellesskap, og opplever at det har gitt positive resultater. Evalueringen av prosjektet viser at de skolene som har involvert både SFO-ansatte og lærere til å utforme planene i fellesskap, har lykket best med gjennomføringen. Ved disse skolene opplever de ansatte eierskap til planene, og innholdsmessig oppleves planene som konkrete og relevante. Flere av skolene som har deltatt i prosjektet, oppfordrer kommunene til å innføre egne planleggingsdager for SFO og å legge til rette for at deler av planleggingsdagene kan utføres sammen med skolen.

Erfaringer fra skoler som har jobbet med å styrke samarbeidet mellom skole og SFO, tilsier at felles faglige og sosiale arenaer for personalet gjør at samarbeidet mellom partene er enklere.

Utnyttelse av arealer og materielle ressurser

Sentrale myndigheter stiller krav om at ute- og innearealene som skolefritidsordningen benytter, skal være «eigna for formålet». Hva dette innebærer er ikke konkretisert. Evalueringen av Helhetlig skoledag viser at mange opplever samlokalisering med skolen som en fordel. Samarbeid mellom skolen og SFO om bruk av

skolens lokaler kan bidra til å sikre et godt og variert aktivitetstilbud. Flere skoler har også gode erfaringer med å ha felles kontorlokaler og pauserom for personalet ved både skole og SFO. Enkelte fremhever fordelene med felles utnyttelse av materiell og læremidler, som gir god ressursutnyttelse og en bedre overgang mellom skole og SFO i hverdagen.

I tillegg til opplæringsloven, gjelder også forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler. Her omhandles både ute- og innearealer. Det er også utarbeidet en veileder til forskriften. De inne- og utearealer SFO har tilgang til, setter rammer for hvilket tilbud som kan gis. Utdanningsdirektoratet har en rådgivningstjeneste for barnehage- og skoleanlegg som gir informasjon og faglig råd om utforming, planlegging, drift og bruk av barnehage- og skoleanlegg. Nettsiden gir også informasjon om lover og regelverk, og informasjon om relevant nasjonal og internasjonal forskning og utvikling på området.

Kompetanse for SFO-ansatte og ressursutnyttelse på tvers

Både forskningen og kommunenes egne erfaringer med kvalitetsarbeid i SFO tilsier at bemanning og kompetanse er viktige faktorer som påvirker kvaliteten i SFO. Det er ikke gitt konkrete statlige føringer på hvilken bemanning og kompetanse de ansatte i SFO skal ha, bortsett fra at kommunene må vurdere personalbehovet ut fra lokale behov, og at behovet for faglig kompetanse påvirkes av hvor mange barn som deltar, oppholdstiden og barn med særlige behov.^[1] Enkelte kommuner har valgt å innføre bemanningsnormer og/eller krav til kompetanse hos SFO-leder og SFO-ansatte. I tillegg er muligheten for økte stillingsbrøker og kompetanseheving for SFO-personalet tiltak som kan bidra til kvalitetsutvikling i SFO.

Økte stillingsbrøker og kompetanseheving for SFO-ansatte

Åpningstiden for SFO representerer en utfordring med hensyn til bemanning. Mange SFO-ansatte har lave stillingsbrøker og en oppstykket arbeidshverdag. Muligheten for økte stillingsbrøker for SFO-ansatte som ønsker det, er et viktig virkemiddel som kan bidra til å rekruttere, beholde og utvikle gode medarbeidere. Som ledd i prosjekt Helhetlig skoledag tok flere skoler i bruk SFO-ansatte som assistenter i undervisningen, og kunne dermed tilby dem høyere stillingsbrøker. Deltakerskolene oppga at dette ga mer stabil arbeidskraft og mer motiverte og kompetente SFO-ansatte.

Evalueringen av Helhetlig skoledag viser at forsøksskolene har oppnådd gode resultater gjennom å fokusere på kompetanseheving for de SFO-ansatte. Kompetanseheving har positive effekter på de ansattes status og motivasjon selv der hvor tiltakene ikke gir økt realkompetanse. Økt kompetanse kan oppnås gjennom særskilte kompetansehevingstiltak for SFO-ansatte, for eksempel gjennom kurs rettet mot konkrete aktiviteter i SFO, eller gjennom tilbud om videreutdanning for eksempel i barne- og ungdomsarbeiderfaget.

Helhetlig utnyttelse av personalressursene

Skoler som vektlegger samarbeid mellom skole og SFO, deler gjerne skoledagen inn i en undervisningsdel og en fritidsdel. Mens skolepersonalet har sin kompetanse knyttet til undervisningsdelen, har SFO-ansatte sin kompetanse knyttet til fritidsdelen. Personalets kompetanse utfyller hverandre og kan bidra til et mer

helhetlig blick på det enkelte barnet og dets utvikling.

Erfaringene fra Helhetlig skoledag viser at fokus på kompetanse og kompetanseheving for de SFO-ansatte bidrar til at samarbeidet med skolene kan gå lettere fordi de i større grad har en opplevelse av å «snakke samme språk». Kompetanseheving for SFO-ansatte kan dermed bidra til å gjøre det enklere å se skolens og SFOs ressurser i sammenheng. Samarbeid om leksehjelp som mange skoler og skolefritidsordninger landet over nå gjennomfører, er et eksempel på hvordan ressurser kan utnyttes på tvers. Skolen kan også involvere de SFO-ansatte i kompetansehevingstiltak sammen med skolens ansatte. Dermed etableres også felles arenaer for skolens ansatte og SFO-ansatte. Et eksempel er at skolen kan kurse de SFO-ansatte i klasseledelse, slik at alle følger samme standard for et godt læringsmiljø.

Krav til kompetanse

Flere kommuner har i sine rammeplaner eller tilsvarende styringsdokumenter innført bør ha-krav om pedagogisk høgskoleutdanning for SFO-leder, og tilstreber at en viss andel assistenter skal ha utdanning som barne- og ungdomsarbeider.

Mange vektlegger også at mangfold i SFO-personalet med hensyn til kjønn, bakgrunn, utdanning o.l. er en fordel. De ansatte kan bruke både formell og uformell kompetanse, hobbyer og interesser i utformingen og gjennomføringen av SFO-tilbudet.

Eksempler fra kommunale planer

Krav til samhandling og samarbeid mellom SFO og skole
Utforming av krav til bemanning og kompetanse

Case

Vi har beskrevet erfaringer prosjektskolene i Helhetlig skoledag gjorde seg om hvilke tiltak og suksesskriterier som må til for å lykkes i å sikre sammenheng og samarbeid mellom skole og SFO:

Alstad barneskole og SFO har satt felles ansvar for læring og trivsel på dagsorden

Mosjøen skole ser fordelene med at Vefsn kommune har laget planer for hele oppvekstsektoren under ett

[1] NOU 2003: 16 I første rekke

